

UDK 623.1(497.5 Trogir)“14”
72.011(497.5 Trogir)“14”
94(497.5 Trogir)“14”
izvorni znanstveni rad
primljeno: 8. listopada 2002.

Urbane promjene u Trogiru u prvim desetljećima mletačke vlasti (1420.-1450.)

Irena Benyovsky

Hrvatski institut za povijest, Zagreb, Republika Hrvatska

Rad analizira urbane promjene koje je Trogir doživio u prvim desetljećima mletačke vlasti u 15. stoljeću. Ove su se promjene očitovale ponajviše u sustavu fortifikacija, u novim posjedovnim odnosima, u organizaciji i funkciji gradskog prostora te u simbolima nove vlasti.

Dalmacija, provincija od Krka do Korčule, postala je u 15. stoljeću (1409.-1420.) dio mletačkog teritorija na istočnoj obali Jadrana (od Istre do Albanije) koji se nazivao *Colfo* ili *Culphum*.¹ Komune na istočnoj obali Jadrana bile su jedan od najvažnijih dijelova sustavno organizirane države, i to tipa “teritorijalne države”, prvenstveno zbog strateških i gospodarskih razloga ali i zbog simboličnih razloga (primjerice, tradicionalna ceremonija vjenčanja dužda s Jadranskim morem).² Budući da je mletačka država zemljopisno i geopolitički bila nekoherentna, trebalo je uobličiti koliko toliko jedinstveni pravni i administrativni sustav te standardizirani sustav fortifikacija i urbane organizacije. Svakom su provincijom upravljali mletački službenici (kapetani, providuri, sindici), koji su bili direktno podređeni duždu, a čije su se odredbe izvršavale podjednako u svim dijelovima *Stato da mar* (područje od Jadranskog mora do Levanta). Na okupu je različite dijelove države trebala držati i slava grada Venecije - njezin smještaj, sigurnost, politička stabilnost njezinih institucija. Na lokalnim razinama, pak, novosteceni dijelovi države sačuvali su mnoga samosvojna obilježja pa i dijelove samouprave. U dalmatinskim su gradovima zadržani elementi starog pravno-administrativnog sustava (gradska vijeća, statuti itd.), a Mlečani su se oslanjali na dijelove lokalnog plemstva i dio pučana. Urbane promjene i izgradnje tijekom prvih desetljeća 15. stoljeća pokazuju mletačku težnju da istakne svoju suverenost i zaštitu, ali i napore da se domaće potrebe usklade sa strateškim i gospodarskim željama metropole.

¹ T. RAUKAR, “Komunalna društva u Dalmaciji u 15. st. i prvoj polovini 16. stoljeća”, *Historijski zbornik*, sv. 35. (1982.), 43.-118., 54.; M. ŠUNJIĆ, *Dalmacija u 15. stoljeću*, Sarajevo, 1967., 97.-167.

² F. LANE, *Venice. Maritime Republic*, Baltimore-London, 1973., 200., 224.-237.; R. C. MUELLER, “Aspects of Venetian Sovereignty in Medieval and Renaissance Dalmatia”, *Quattrocento Adriatico*, Florence, 1994., 29.-57., 30; A. TENENTI, “The Sense of Space and Time in the Venetian World of the Fifteenth and Sixteenth Centuries”, *Renaissance Venice*, Venecija, 1980., 17.-46.

Nakon višemjesečnih napada s kopna i mora, Trogir se predao Veneciji 22. srpnja 1420.³ Ušavši u grad, Mlečani su simbolično, "u ime Božje i svetoga Marka", podigli na glavnom trgu i na svim kulama zastave s mletačkim lavom.⁴ Tim događajem Trogiru ipak nije bila oduzeta municipalnost, ali samostalnost mu je velikim dijelom bila umanjena. Primjerice, od tada se knez Trogira birao u Veneciji.⁵ Mletačka je vojska 22. srpnja ušla u grad sa zapadne strane otočića, gdje su gradske zidine bile najniže, ulicom koja se spominje kao *via salinarum in Civitate Nova*.⁶ Iako je vojska u grad ušla kroz Prigrade, mnogo je materijalnih dokaza da je tijekom osvajanja mletačka flota najjače napadala s istočne strane. Tako je istočna strana jezgre, dakle mjesto gdje su bile koncentrirane najvažnije javne i crkvene građevine, bila najviše pogođena bombardama. Naročito su bile oštećena katedrala i komunalna palača na trgu.⁷ Na katedrali je najviše stradao zvonik,⁸ a i danas se na nosaču trijema vide kameni blokovi s tragovima gorenja.⁹ U bilješci od 6. rujna 1420. mletački pomorski kapetan Laurentino Victuri, koji je bio poslan iz Venecije da razgleda dalmatinske gradove, opisao je trogirске zidine kao stare i ruševne.¹⁰ Čini se da su kule na južnoj strani gradskog zida bile oštećene sve do visine zida, a napose je bila oštećena kula Sv. Nikole, u kojoj su pronađeni ostaci kamenih kugli.¹¹ Osim javnih građevina i gradskog zida, bile su oštećene i mnoge privatne kuće. Lučić svjedoči da su se u njegovo vrijeme još mogle pronaći kamene kugle u zidovima kuća, naročito u ulici koja vodi prema Novom gradu u zidovima kuće Andreis i Rosani (zapadni dio jezgre).¹² Prilikom suvremenih arheoloških istraživanja nađene su u uglovima nekih trogirskih kuća kamene kugle promjera oko 12 cm.¹³ Godine 1420. bio je srušen i kameni most prema kopnu, nakon čega su sačuvani samo tragovi kamenih sjedala usađenih u fasadu kule mosta.¹⁴

Dokumenti bilježe da je odmah nakon uspostave mletačke vlasti počela obnova.¹⁵ U kolovozu 1420. izdane su dukale vezane uz izgradnju zidina trogirskog Prigrada. Komuna je tražila od Mletaka da se kula komunalne palače i kula biskupske palače, koje su bile djelomično porušene mletačkim bombardama, ponovno izgrade uz što je moguće manje troškova. Njihovo pojačavanje barbakanima¹⁶ i pojasevima trebalo se realizirati prema nacrtu mletačkog inženjera.¹⁷ Ovo je jedini spomen da je komunalna palača imala kulu.¹⁸ Ona je locirana između kuće Ivana

³ M. NOVAK, *Autonomija dalmatinskih komuna pod Venecijom*, Zadar, 1965., 39.

⁴ I. LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*, sv. 1.-2., ured.: C. FISKOVIĆ, 1979., 913.

⁵ NOVAK, *Autonomija*, 25; Znanstvena knjižnica Zadar (dalje: ZKZ), Rukopisi, MS, 299, f. 1420, 74.-76.

⁶ *Listine o odnosajih između južnoga slavenstva i mletačke republike*, ured.: Š. LJUBIĆ, sv. X, 1890., 106.

⁷ V. KOVAČIĆ, "Trogirske fortifikacije u 15. stoljeću", *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, sv. 37. (1997-1998.), 116.

⁸ Arhiv HAZU u Zagrebu (dalje: AHZg), *Ostavština Lučić: Lucius*, XX-12/I-XXIV, 24 svezaka (dalje: *Ostavština*), ured. M. BARADA, knj. 10, f. 4.

⁹ KOVAČIĆ, *Trogirske*, 116.

¹⁰ *Listine*, VIII., 46.

¹¹ KOVAČIĆ, *Trogirske*, 116; Prema Lučiću se još u njegovo vrijeme razabire da su kule bile razorene udarcima bombardara i srušene s visinom zidina; LUČIĆ, *Povijesna*, 997.

¹² LUČIĆ, *Povijesna*, 941, 990.

¹³ KOVAČIĆ, *Trogirske*, 116.

¹⁴ *Memorie storiche di Tragurio ora detto Traù, di Giovanni Lucio*, Venetia, 1673., 449.

¹⁵ Državni arhiv u Splitu (dalje: DAS), *Obiteljski fond Fanfogna Garantin, ser. Trogirska općina*, sv. L/III.a, f. 3.-5.

¹⁶ Barbakan = snažna utvrda za obranu gradskih vrata; A. DEANOVIĆ, "Glosar naziva u upotrebi srednjovjekovnog i renesansnog vojnog graditeljstva u Hrvatskoj", *Utvrde i perivoji*, Zagreb, 2001., 79.-97., 92.

¹⁷ LUČIĆ, *Povijesna*, 1001.

¹⁸ Ako se izuzme nejasan Lučićev podatak o općinskoj kuli 1418.; LUČIĆ, *Povijesna*, 994.

Dujmova Cege (koja se nalazila iza apside katedrale) i kule biskupa (kod biskupske palače). Određena je i pregradnja kule opatije Sv. Ivana i kule kod mosta za Čiovo.¹⁹ Naredba iz 1404. prema kojoj se u legatima ostavlja deset soldi za izgradnju bedema i hospitalia, ponavlja se u reformacijama iz 1420. godine.²⁰ Komunalne su vlasti 1420. uvele obvezu radova na obnavljanju gradskog zida za stanovnike grada i kotara. Sredstva za potrebnu izgradnju i građevinske materijale bila su osigurana iz trogirске komore, ali se iz Venecije tražila financijska pomoć. Gradske kule postupno su se popravljale i izravnavale s linijom bedema, a proces obnove i nove izgradnje kontrolirala je Republika.²¹ Najpotrebnije je bilo obnoviti dio zida sa zapadne strane, gdje se nalazila tzv. Velika kula. Ovdje je, naime, pristup neprijateljskim lađama bio najlakši zbog dovoljno dubokog mora. S te strane planiralo se izgraditi zid širok 7,5 stopa, a visok 4 sežnja, prema trogirskoj mjeri, ne računajući krunište.²²

Dokumenti opisuju popravke na komunalnoj palači 1426.²³ U zidovima palače arheološka su istraživanja otkrila ostatke bombardija.²⁴ Već 13. prosinca 1420. odlučuje se popravljati razrušeni franjevački samostan na obali,²⁵ a obnova katedrale počela je 1421. Dana 18. travnja 1421. sklopljen je u katedrali ugovor između operarija Dragolina Nikole i majstora kamenoklesara Mate Gojkovića.²⁶ Bilo je dogovoreno da majstor popravi razbijeno kamenje na zvoniku crkve te obnovi i poploča i čitav vijenac zvonika katedrale prema trgu. Izrađuju se i ukrašavaju dva stupa po uzoru na stare koji su bili polomljeni te se postavljaju na staro mjesto na zvoniku. Osim samog zvonika koji je najviše stradao, bilo je oštećenja i na zidu crkve. S istim majstorom kaptol je ugovorio da se poprave svi lomovi i pukotine na južnoj strani katedrale do rozete te rozeta prema istoku. Spominje se i popravak potpornja te prozora crkve.²⁷ Godine 1427. na popravku katedrale radi Matej Allegretti, *marangonius et murarius da Zara*.²⁸ Godine 1420. bilo je provedeno vanjsko uređenje crkve Sv. Marije *de platea*. Vijeće je organiziralo "fabriku" za popravak Sv. Marije, kojoj je prepustilo 40 libri (*reparatione ipsius ecclesia et campanilis seu in paramentis et aliis rebus necessaris*).²⁹ U ugovoru iz 4. kolovoza 1426. navodi se da je

¹⁹ ... *turris comunis quae est iuxta domum ser Johannis Dujmi civis Traguriensis et quedam alia turris episcopatus distantes per parvum spatium una ab altera, vel turris abbatie cum Abbatia, que quidem turres sunt a capite pontis Insulae fortificentur, et eleventur ad altitudinem debitam cum illis muris, barbicanis et receptis, ac modis cum quibus videbitur ingeniaro ad hoc mittendo per Dominos predictos ...*; AHZg, Ostavština, knj. 9, f. 95.

²⁰ LUČIĆ, Povijesna, 1054.; *Zlatna knjiga grada Splita*, ured.: I. FRANGEŠ, Split, 1996., 209.

²¹ P. ANDREIS, *Povijest grada Trogira*, sv. 1.-2., ured.: V. RIMONDO, Split, 1978., 160.

²² KOVAČIĆ, Fortifikacije, 115.; LUČIĆ, Povijesna, 1001. Trogir je, kao i ostali dalmatinski gradovi, imao vlastiti mjerni sustav do 1420. Trogirске mjere, koje su bile nešto drukčije od mletačkih, nisu nigdje točno upisane.

²³ AHZg, Ostavština, knj. 10., f. 37., 448. (*Dne 8. Augusti 1426. Comitum Traguriensis Domus in Platea destructae a bombardis locatio*).

²⁴ A. DUDAN, *La Dalmazia nell'arte italiana. Venti secoli di civiltà*, sv. I., Trieste, 1999., 146.; LUCIO, Memorie, 448., 488.; KOVAČIĆ, Trogirске, 116.

²⁵ AHZg, Ostavština, knj. 9., f. 117. (*Die 13 novembris 1420. De monasterio Sancti Francisci destructo*).

²⁶ Dudan, *La Dalmazia*, sv. I., 146.

²⁷ *Dne 18. Aprilis 1421. Dragolini Nicole operarij cum lapicida conventio de reficienda ecclesia de actibus bonbardum*; AHZg, Ostavština, knj. 10., f. 4.; D. FARLATI, *Illyricum sacrum*, IV., Venetiis, 1769., 397-398. Dogovorena je i cijena za ove radove, koja je iznosila 404 libre, od čega 200 unaprijed da bi majstor mogao nabaviti potreban kamen. Ostatak je trebao biti isplaćen nakon završetka radova. Pomoćne radnike i pribor za skele, olovo i željezo za kuke, osiguravao je operarij. Majstor se obvezao dovršiti posao tijekom iduće godine; LUČIĆ, Povijesna, 959.; C. Fisković nalazi da su na popravku zvonika radili graditelj Matej Gojković i protomajstor Stjepan. On misli da je protomajstor Stjepan bio otac kipara Ivana Duknovića. Majstor Stjepan zidao je 1431. i na svodovima stolne crkve; C. FISKOVIĆ, *Opis trogirске katedrale iz 18. stoljeća*, Split, 1940., 35., 59.

²⁸ Dudan, *La Dalmazia*, 146.; Lucio, Memorie, 448., 488.

za mletačkog bombardiranja bila oštećena i jedna komunalna kuća s dućanima u prizemlju, a koja se nalazila blizu trga i "novog groblja" ispred katedrale. Prilikom napada na grad srušio se krov te kuće i dio zida prema groblju, zbog čega su podovi, grede i drvenina istrunuli. Knez Jakov Barbadigo odredio je "zbog dobrobiti komune" da se ta kuća mora popraviti, jer će se inače srušiti sama "na štetu grada". Vijeće je ponudilo trogirskim građanima da poprave tu kuću te na taj način dobiju pravo useljenja u nju. Ljekarnik Ventura Ivanov sklopio je iste godine ugovor s knezom da će popraviti tu kuću sa što manje troškova (koje će predočiti knezu). Imao je pravo stanovati u toj kući uz godišnji zakup od 60 libara.³⁰ Ispred te kuće bile su klupe i sjedala, koji su i dalje pripadali komuni jer su bili izgrađeni komunalnim sredstvima, a i nalazili su se na javnom putu. Za razliku od njih, pokrov koji se nalazio iznad prozora okrenutog prema trgu, pripadao je Venturi jer ga je on učinio na svoj trošak.³¹

Nije zabilježeno je li i zgrada hospitala bila oštećena prilikom bombardiranja, ali 1428. navodi se da je hospital Sv. Duha u tako lošem stanju da mu prijete propast. Knez i suci te su godine ponovili staru odredbu prema kojoj je svaki građanin i stanovnik trogirskog distrikta morao oporučno ostaviti hospitalu barem deset malih solida. Ako je oporučitelj izostavio taj legat u svojoj posljednjoj volji, povjerenici za izvršenje oporuke bili su dužni isplatiti ovu svotu iz imovine pokojnika.³² Pregledamo li knjigu oporuka iz tog razdoblja (Francesco de Viviano, 1448.-1452.), uočavamo da gotovo svaka oporuka sadrži obvezatno dva legata: svaki oporučitelj ostavlja *in opere muri Civitatis Nove Tragurii* 10 solida i isto toliko *in opere hospitali sancti Spiritus de Tragurio*.³³ Osim što je bilo određeno da se hospitalu ostavljaju sredstva za izgradnju, mnogi su oporučitelji svojevoljno ostavljali i više sredstava, ne samo za hospital, nego i izgradnju crkve i bratovštine Sv. Duha. Prema reformaciji iz 1428. dužnost komunalnih upravitelja bila je "ne samo da se brinu o održavanju grada već i o održavanju crkava i ubožnica u koje se smještaju ljudi radi spasa (svojih) duša i radi održavanja života".³⁴ U razdoblju obnove grada popravljaju se i gospodarski objekti stradali u bombardiranju. Godine 1420. Petar Lore-dano naređuje Trogiranima da poprave svoje mlinove, koje je dao razrušiti knez Mikacij Vitturi da ne bi poslužili kao uporište mletačkoj vojsci.³⁵ Posjed tih mlinova prešao je iz komunalnog u privatno vlasništvo putem javnih dražbi. Do tada je grad od mlinova imao 2400 mletačkih lira godišnjeg prihoda.³⁶ Obnova grada bila je potrebna nakon 1420. zbog oštećenja izazvanih mletačkim bombardiranjem, ali prioritet je imala izgradnja gradskog Kaštela koji se gradio u jugozapadnom dijelu grada. Tek nakon njegova dovršenja počinju se obnavljati i graditi ostale fortifikacije.³⁷ I u drugim gradovima koji su došli pod mletačku vlast, popravljaju se pojedini

²⁹ Sačuvani su podaci o obnavljanju oltara Sv. Lucije i izradi nove oltarne slike (*altare s. Lucae restaurare et palam facere*); AHZg, Ostavština, knj. 10., f. 23.

³⁰ Zabilježeni su točni troškovi popravka kuće: "470 libara malih dinara i to 148 libara malih dinara i 7 soldi za drveninu, za željeznu robu 39 libara, za tri tisuće crijevova, kamenje i vapno 157 libara i 2 solda, i za rad zidara i drvodjelaca 125 libara malih dinara"; LUČIĆ, Povijesna, 956.

³¹ LUČIĆ, Povijesna, 956. Slijedi popis troškova i materijala, vidi poglavlje o stanovanju i objektima.

³² ST, R. II, c. 18.

³³ Državni arhiv u Zadru (dalje: DAZd), kutija 46., sv. 6., *Oporuke 1448.-1452., Jacobus de Viviano condam Francisci de Veneciis, publicus imperiali auctoritate et communis Tragurii notarius et cancelarius* (dalje: Viviano), f. 35', 36.-37., 37'-38., 38'-39., 41', 41'-42., 42.-42', 42'-43., 43', 45.-45', 46.-46', 48.-48', 50', 51.-52.

³⁴ *Statut grada Trogira* (dalje: ST), ured.: V. RISMONDO, Split, 1988., R. II., 19.

³⁵ Memorie, 429.

³⁶ C. FISKOVIĆ, "O trogirskim mlinicama u povodu njihove nove namjene", *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, sv. 6.-7., (1980.-1981.), 10.-19.

³⁷ R. BUŽANČIĆ, "Renovatio urbis' Koriolana Cipika u Trogiru", *Ivan Duknović i njegovo doba*, Trogir, 1996., 107.-117, 108.

objekti ili fortifikacije.³⁸ Venecija je na taj način izražavala "brigu" prema svojim gradovima kao "dobar gospodar" te kontrolirala daljnje planiranje gradova.

Mletačka je vlada nakon osvojenja grada odlučila izgraditi Kaštel u gradu da bude vojno uporište mletačke vojske. Tako je postupala u svim gradovima koji su bili pod njezinom vlašću.³⁹ Izgradnja Kaštela označavala je fizičku prisutnost mletačke vojske u gradu, što je realno ocrtavalo stvarni doseg autonomije komune. Republika je na taj način i fizički i simbolično prezentirala svoju realnu nazočnost. Poslanici Trogira u Veneciji zato su molili da se ne podigne nikakvo novo utvrđenje. Tvrdili su da je prostor grada premalen za Kaštel, a zbog troškova izgradnje grad bi osiromašio. Međutim, Republika se nije osvrtna na te molbe, kao ni u drugim dalmatinskim gradovima, te je odlučila graditi Kaštel, i to kako ona odredi.⁴⁰ Naime, Venecija je i u drugim gradovima (Zadru, Splitu i Šibeniku) gradila i obnavljala fortifikacije. Oni su većinom bili smješteni periferno od grada, što je omogućivalo izdvojenu obranu. Primjerice 1420. Venecija je obećala da u Splitu neće dizati nikakve utvrde, ali iste je godine odlučila podignuti kaštel. Njegova gradnja trajala je 30 godina i u njemu je stalno boravio kaštelan kojeg je postavila mletačka vlada da bi čuvao grad. U Šibeniku je gradnja kaštela, usprkos molbama građana da se ne gradi, počela već 1416. godine.⁴¹ U Zadru je Venecija predložila ojačati utvrdu na ulazu u luku i pretvoriti ga u sjedište svoje vojske.⁴²

Osim Kaštela, u Trogiru je mletačka vlada odlučila izgraditi kulu prema luci i kulu kod biskupske palače.⁴³ Na početku 2. knjige reformacija statuta dužd Mocenigo se 1420. obvezao da će u "svom" gradu Trogiru izgraditi ona utvrđenja (*facere forticia in civitate nova*), koja su "na dobrobit i sigurnost" grada.⁴⁴ Prije povratka u Veneciju, Loredano je pokušao naći položaj za izgradnju Kaštela. Zato je od dužda Francisca Foscarija tražio da u Trogir pošalje jednog inženjera koji bi donio najpovoljnije rješenje.⁴⁵ Dužd je u grad poslao zapovjednike mletačkih galija Pavla Pasqualija, Nikolu Trivisana i Bartola Lombarda da ispitaju otočić sa svih strana da bi što bolje odredili mjesto za Kaštel koji je trebao braniti grad na njegovoj najslabijoj točki.⁴⁶ Prema Loredanu tvrđava je trebala biti izgrađena na istoku, a ne na zapadu duž luke, gdje se nalazila stara kula, koja je debelim lancem zatvarala luku (što je predlagao mletački inženjer Pisiano). Loredano je obrazložio da je na zapadnoj strani postojao prevelik broj kuća međusobno zbijenih.⁴⁷ Dana 1. rujna 1420. ipak je bilo dogovoreno da se tvrđava izgradi u Prigradu kod luke, gdje se nalazila stara poligonalna "kula kod veriga" (lanca za zatvaranje luke), koja je bila okosnica budućeg Kaštela.⁴⁸ Bilo je važno da Kaštel bude na strateški ključnom

³⁸ F. DUJMOVIĆ, "Urbanistički razvoj šibenske luke", *Pomorski zbornik*, sv. II, 1962., 1439-1449.

³⁹ A. DEANOVIĆ, "Architeti veneti del Cinquecento impegnati nella fortificazione della costa dalmata", *L'Architettura militare veneta del Cinquecento*, Vicenza, 1988.; A. DE BENVENUTI, "Le opere fortificatorie in Dalmazia sotto Venezia (1409-1797)", *Rivista Dalmatica*, Venezia, 1955.-1956.; D. KEČKEMET, "Splitski kaštel", *Anali historijskog instituta JAZU u Dubrovniku*, sv. 4.-5. (1956.), 267-303.

⁴⁰ G. NOVAK, *Povijest Splita*, sv. II, 1960., 428.; KOVAČIĆ, *Trogirske*, 117.

⁴¹ Listine, sv. VII., 225.-226.; *Šibenik. Spomen zbornik o 900. obljetnici*, ured.: S. GRUBIŠIĆ, Šibenik, 1976., 136.-137.

⁴² Na njemu je radio vojni inženjer Republike Lorenzo Pincino; C. FISKOVIĆ, *Zadarski sredovječni majstori*, Zagreb, 1959., 34.; T. RAUKAR - I. PETRICIOLI - F. ŠVELEC, *Zadar pod mletačkom upravom*, Zadar, 1987., 129.

⁴³ O trogirskim je fortifikacijama, osobito o gradskom Kaštelu dosta pisano; Kovacic, *Trogirske*, 109.-137.; R. SLADEPŠILOVIĆ, "Kašteo Camerlengo u Trogiru", *Bullettino di archaeologia e storia dalmata*, sv. 33. (1910.), 1.-11.; BUŽANČIĆ, *Renovatio*, 108.; Listine, sv. I., 105.; Vidi i: AHZg, *Ostavština*, knj. 10., f. 21 (2. augusti. 1421. *Johannes Desse, Antonius Andre Theodosij et Laurentino Stipossij ambassiatores populi civitatis Traguriensis*).

⁴⁴ ZKZ, Rukopisi, MS. 305., f. 2.

⁴⁵ LUČIĆ, *Povijesna*, 1000.

⁴⁶ AHZg, *Ostavština*, knj. 8., f. 35.

⁴⁷ KOVAČIĆ, *Trogirske*, 115.; LUČIĆ, *Povijesna*, 1000.

⁴⁸ AHZg, *Ostavština*, knj. 9., f. 113.-116.

položaju, s kojeg se mogao nadzirati ulaz u grad s mora, ali i područje grada.⁴⁹ Trogirski je Kaštel bio jarkom ograđen od cijelog otočića i bio je umjetni otok za sebe. Jarak širok oko 20 metara bio je posebno osiguran s unutrašnje strane da ga kula na sjeverozapadu može dobro braniti.⁵⁰ Nasuprot jarka, dio zapadne obale otočića bio je nasipan i izravnat. Zbog izgradnje Kaštela srušene su neke drvene kućice, ali s bivšim vlasnicima dogovoren je njihov otkup ili zamjena. Na južnom zidu Prigrada, preko puta Kaštela, otvaraju se nova vrata, kojima su se vojnici mogli uputiti u grad.⁵¹

Dana 2. rujna 1420. određeno je knezu da započne radove i popravak utvrde kod vrata i mosta prema kopnu. Daljnja izgradnja fortifikacija bila je povjerena knezu Šimunu Detriku.⁵² On je 8. rujna sklopio ugovor za izgradnju stijena s glavnim mešтром, domaćim graditeljem protomajstorom Marinom Radojevim i još trojicom kamenara koji su trebali pripremiti kamen za konstrukciju temelja Kaštela.⁵³ Protomajstor Marin bio je voditelj "fabrike" koja je osnovana 20. studenog 1420. (*fabricha del castelo*), a on je izrađivao i izvedbene nacрте.⁵⁴ Sačuvani su detaljni opisi o pregradnji i izgradnji tvrđave, a i o cijenama kamena, prijevoza i sl. Bilo je određeno da se kula koja se nalazila pokraj "velike kule" zaobli i snizi tako da bude visoka samo 10 mletačkih sežnjeva, te da bude masivna i od vapna i kamena. Trebala se povezati s hodnikom bedema u pravcu prema gradu. Novi gradski zid Prigrada trebalo je izgraditi 30 koraka sjevernije da bi se udaljio od kaštela, a morao je biti širine 15 stopa.⁵⁵ Komuna je provodila radove na fortifikacijama prema svojim mogućnostima i uz izravnu pomoć Venecije.⁵⁶ Dana 23. kolovoza 1424. Venecija je Loredanu poslala nova sredstva za nastavak izgradnje trogirskih fortifikacija.⁵⁷ Zid Novoga grada bio je iste visine kao i kula Kaštela. Loredano je odlučio djelomično srušiti taj zid da bi bio niži od budućeg Kaštela, a četvrtastu kulu, koja je bila dio tog zida, potpuno srušiti. Bilo je određeno da se sruši i dio gradskog zida prema jugu nasuprot manje kule kod Kaštela, da se preko kulice koja će se napraviti na barbakanu može popeti pomoću kuke na južni zid. Taj projekt rađen je prema nacrtu zadarskog Kaštela. Iako nisu sačuvani drveni podovi u unutrašnjosti trogirskog kaštela, prema ostacima konzola razlikuju se razine nekadašnjih katova.⁵⁸

Sredstvima dobivenim iz Venecije građena je luka. Čini se da je voditelj fabrike za izgradnju luke bio također protomajstor Marin Radojev. U ugovoru iz 1438. Marin nabavlja kamen za izgradnju temelja obale u luci.⁵⁹ Godine 1429. Trogir je zadesila kuga te zaustavila gradnju kaštela do 1432., kada se obnovila *fabrica del Castello*.⁶⁰ Sačuvan dokument iz 1435. godine u

⁴⁹ LUČIĆ, Povijesna, 946-947.

⁵⁰ KOVAČIĆ, Trogirske, 109.-137; U ovom je radu objavljen crtež Alessandra Ganasse iz 18. stoljeća.

⁵¹ AHZg, Ostavština, knj. 9., f. 113.-116.

⁵² AHZg, Ostavština, knj. 9., f. 113.-116. (*Simonis Detrico comitis cum Prothomagistro de fabricando forticilio conventio. Die 8 septembris 1420*); LUČIĆ, Povijesna, 923.

⁵³ LUCIO, Memorie, 470.; ANDREIS, Povijest, 160.; DUDAN, La Dalmazia, 145.

⁵⁴ ZKZ, Rukopisi, MS. 305., f. 6'.

⁵⁵ AHZg, Ostavština, knj. 9., 113.-116.; KOVAČIĆ, Fortifikacije, 118.

⁵⁶ Međutim, iako su u javne radove bili (prisilno) uključeni stanovnici distrikta i građani, od kneza se 1424. traži da nabavi više sredstava "za kamenje, vapno i slične stvari". Loredano obavještava dužda da rečenu kulu neće biti moguće utvrditi bez drvenine za krov, sulare i 16 tisuća crijepova; LUČIĆ, Povijesna, 1002.

⁵⁷ AHZg, Ostavština, knj. 10., f. 30.-36.

⁵⁸ KOVAČIĆ, Fortifikacije, 119.

⁵⁹ DAZd, k. 67., sv. 3., f. 114'.

⁶⁰ ZKZ, Rukopisi, MS. 305., f. 5'-10.

kojem knez naručuje da majstori Simon Bilsić i Matej Allegretti Anibo iz Zadra naprave temelj spremišta (*fundamentus fovee*) u trogirskom Kaštelu, na njegovoj istočnoj strani prema Prigradu.⁶¹ Uz unutrašnji zapadni zid Kaštela bila je prislonjena i malena kapelica, koja se vidi na starim planovima Kaštela. Spominje se i gradnja poda i krova Kaštela, a i stana u kojem je trebao stanovati komestabil. Također se gradi i prostor za stanovanje vojnika te velika cisterna. U sredini dvorišta još danas postoji bunar bez nekadašnjeg kruništa.⁶² Prioriteti Venecije bili su jasni - osim izgradnje kaštela, ulaže se u izgradnju strateški najvažnijih dijelova grada. Loređano je 3. travnja 1424. izdao naredbe za popravke gradskih kula i mostova pa se te godine organizira "fabrika" za izgradnju bedema i zapošljavaju radnici. Iste godine donosi se odluka o rušenju kule na zidu Prigrada s južne strane, jer se planirala izgradnja nove kule bliže Kaštelu.⁶³ Između kule komunalne palače i kule Sv. Ivana Krstitelja, u blizini kuće Ivana Cege (iza katedrale), komuna je u istočnim bedemima otvorila vrata kojima je oslobođen prolaz prema glavnom trgu. Izgrađena je i mala kulica u sklopu biskupske palače. Pred visokim gradskim zidom nalazio se niži zid, opisan već u izgledu fortifikacija 14. stoljeća.⁶⁴

Kao i za ostale izgradnje, za gradske je bedeme organizirana *fabrica*. Ta je institucija u 15. stoljeću bila vrlo razvijena: spajala je arhitekta, inženjere, razne majstore i radnike te morala nabavljati materijal i sredstva za izgradnju. Novaca je za izgradnju bilo malo, s obzirom da je u 15. stoljeću provedena potpuna obnova grada. Svi stanovnici Trogira trebali su sudjelovati u izgradnji kula, koje su trebale prvenstveno služiti komuni. Dukalom 12. prosinca 1442. zapovjeden je iskopavanje kanala oko grada, ali pučani su se pokušali osloboditi ovog posla, tvrdeći da nikad nisu bili obvezatni obavljati taj posao.⁶⁵ Čak su svoje zastupnike Matiju Mihovilova, Vlatka Markizovića, Tomu Zlatara i Grgura Tantepića poslali u Veneciju pred dužda, ali konačno su i dalje morali sudjelovati u javnim radovima. Taj kriterij Venecija primjenjuje i u ostalim gradovima. Godine 1492. Mlečani su u Splitu zahtijevali da i bogati i siromašni pučani sudjeluju u javnim radovima i na gradnjama. Ipak, određuje se da „grube i ponižavajuće“ poslove ne rade ugledni pučani.⁶⁶

Zbog provala na područje trogirskoga kotara u prvoj polovici 15. stoljeća, dukale od 26. srpnja 1436. odredile su da, nakon što se dovrši Kaštel, koji je bio gotovo priveden kraju, treba obnoviti zidine na dijelu prema obali. Zbog straha od osmanskih provala 1442. grad je duždu poslao Dragolina Nikolina i Donata Mazzarella da mole sredstva za popravak nekih dijelova gradskih zidina, koji su bili sasvim nezaštićeni. Nakon tih molbi izdana je dukala 19. veljače 1442., kojom je zapovjeden da se zid mora popraviti na trošak riznice. Na sjeverozapadnom uglu otočića, nasuprot kule Novoga grada, počinje se graditi utvrda Sv. Marka, koja se planirala okružiti jarkom iste širine kao i Kaštel. Iz Andreisovih opisa slijedi da je kula Sv. Marka bila 1443. još u izgradnji.⁶⁷ Ta je kula u današnjem obliku izgrađena tek 1470. godine po narudžbi kneza Alvisa Landa. Na njoj su radili majstori Giocondo Capello i Domenico Alegretov iz Dubrovnika.⁶⁸

⁶¹ DAZd, k. 67., sv. 1., f. 64.-64'.

⁶² SLADE-ŠILOVIĆ, Kašteo, 11.; KOVAČIĆ, Fortifikacije, 120.-122.

⁶³ AHZg, Ostavština, knj. 10., f. 25.-30.

⁶⁴ KOVAČIĆ, Fortifikacije, 126; *Fortezze veneziane nel Levante, Esempi di cartografia storica dalla collezione nel Museo Correr*, katalog izložbe, ured. E. Molteni-S. Moretti, Venecija, 1999., 20-21.

⁶⁵ AHZg, Ostavština, knj. 10., f. 25.-30.

⁶⁶ Zlatna, 331., 333.

⁶⁷ ANDREIS, Povijest, 170., 174.-175.

⁶⁸ KOVAČIĆ, Fortifikacije, 128.-130.

Zbog vanjske sigurnosti bilo je važno osigurati most i vrata prema obali, jer su bili srušeni za vrijeme mletačkog napada. Otvorena lodica starog mosta zvana Klobuk (*Capello*), koja se nalazila na obali, bila je razorena do temelja. Bile su srušene i ulazne stube do kulice, a izgrađena su dva krila zida s obje strane mosta.⁶⁹ Godine 1420, trogirski poslanik duždu, Dive Ludovikov, tražio je dodatna sredstva za izgradnju mosta.⁷⁰ Njegova izgradnja počela je tek nakon završetka radova na Kaštelu (koji je dovršen 1437).⁷¹ Novi je most bio napravljen s pokretnom drvenom strukturom u sredini, za razliku od staroga, koji je bio cijeli kameni. Noću se pokretni dio mosta dizao.⁷² Na početku novog mosta nalazila se stražarnica na svod nad kojom je bio sazidan tornjić s rešetkom za spuštanje. Komuna je za potrebe straže kupila kućicu na kopnu, preko puta grada, koja je bila u vlasništvu nekog Tome Lutaka. Gradska luka prema kopnu imala je rivu izgrađenu od tri reda kamena, složenih u križ s obje strane kamenog mosta.⁷³ Nakon rušenja mosta prema kopnu premješaju se i južna gradska vrata prema zapadu. Stara vrata gube svoju nekadašnju ulogu, a 1647. zatvaraju se izgradnjom bastiona Sv. Lovre.⁷⁴ Promjenjen je i most prema Čiovu, tzv. *ponte Bove*.⁷⁵ Otok je s gradom bio povezan mostom koji se sastojao od tri dijela, dva kamena i jednim drvenim, pokretnim za prolaz brodova.⁷⁶ S obje strane mosta nalazio se "kaštelet", u kojem je bila smještena straža za čuvanje mosta ("pet plemića iz grada"). Most prema "iovu nije mogao biti otvoren bez dopuštenja kneza ili kapetana. Revelin ili barbakan, koji se nalazio zapadno od mosta za Čiovo, srušen je 1420. godine, ali sačuvani su pilastri, upotrijebljeni za nošenje novog mosta.⁷⁷ U sklopu Prigada, a blizu kaštela Sv. Marka, bila su izgrađena nova vrata, tzv. *Porta dell'immonditie*, koja su bila korištena za izbacivanje gradskog otpada.⁷⁸ Vjerojatno su ona otvorena na mjestu gdje se i prije izgradnje bedema bacalo smeće (*in capite burgi*).⁷⁹

Trogirski je Kaštel predstavljao Republiku i njezine predstavnike. Njegov položaj na morskoj obali naglašavao je pomorska obilježja Republike i mletačke strateške ciljeve.⁸⁰ Na južnoj strani zida Kaštela, nad ulaznim vratima nalazio se mletački lav s knjigom Sv. Marka. Ispod njega bili su isklesani grbovi Petra Loredana, kneza Magdalena Contarinija i dužda Francesca Foscarija.⁸¹ Lav Svetog Marka simbolizirao je podložnost grada Veneciji, ali još više njezinu zaštitničku ulogu i jedinstvo države. Zato taj simbol nalazimo u svim gradovima pod mletačkom vlašću.⁸²

⁶⁹ I. BABIĆ, "Na pomolu treći, fantomski most", *Radovan*, sv. 1. (1997), 8-9.

⁷⁰ Ova molba upućena je ponovno 1436.; AHZg, Ostavština, knj. 9., f. 25.-30; 95.

⁷¹ Tada počinje i izgradnja novih sjevernih vrata i drugih komunalnih zgrada; ZKZ, Rukopisi, MS. 305., f. 27.

⁷² ZKZ, Rukopisi, MS. 305., f. 28.

⁷³ LUČIĆ, Povijesna, 997-1008; ANDREIS, Povijest, 15.

⁷⁴ KOVAČIĆ, Fortifikacije, 126.

⁷⁵ ST, L. II., c. 60.

⁷⁶ BABIĆ, Na pomolu, 8-9.

⁷⁷ LUČIĆ, Povijesna, 997.

⁷⁸ KOVAČIĆ, Trogirske, 109.-135.

⁷⁹ Lučićev plan Trogira iz 17. stoljeća ubilježio je ova vrata koja su se nalazila na kraju Prigada (na njegovu sjeverozapadnom uglu).

⁸⁰ RAUKAR, Komunalna, 97.

⁸¹ KOVAČIĆ, Fortifikacije, 120.-122.

⁸² Maria GEORGOPOLU, *Venice's Mediterranean colonies. Architecture and urbanism*, Cambridge, 2001., 120.-121.

Izgradnjom trogirskih fortifikacija, slično kao i u ostalim dalmatinskim gradovima, zanemarena je kopnena komponenta, po čemu se također ističu pomorska obilježja Venecije. Osim gradova u zaleđu Venecije (*terra ferma*), mletačko carstvo bilo je isključivo pomorsko do 15. stoljeća, što je omogućavalo donekle homogeni pristup problemima i potrebama različitih dijelova države. Dalmatinski su gradovi bili usmjereni prema moru, čime su osiguravali obranu i nadzor nad jadranskim plovidbenim putovima.⁸³ Od kraja 15. stoljeća i u 16. stoljeću, pojavom osmanske opasnosti, težište obrane usmjerava se prema zaleđu; Trogir je novim fortifikacijama izgubio dotadašnji gotičko-renesansni ideogram.⁸⁴

Zapadni dio grada postaje službeno Novim gradom i prije 1420. godine. Naime, godine 1418. donosi se odredba, vezana uz novu izgradnju bedema i sustav obrane protiv Mletaka, kojom Prigrade (*burgus*) službeno postaje Novi grad (*città nova*).⁸⁵ Prostor Prigrada bio je dakle formalno izjednačen sa starom jezgrom, koja je do tada imala viši status kao središte svjetovne i crkvene vlasti.⁸⁶ Pretvaranje Prigrada u Novi grad bilo je rezultat konačnog definiranja granica ovog prostora ozidavanjem, čime je zapadni dio otoka dosegao potrebnu razinu urbaniziranosti i sigurnosti te se mogao držati ravnopravnim jezgri. Potreba za jedinstvenim sustavom obrane sigurno je ubrzala ovu odluku. Ipak, proces povezivanja Novoga grada s jezgrom započeo je tek nakon 1420. kada se srušio zid između njih. Potpuna urbana i socijalna integracija nije provedena, te ta dva dijela grada i dalje ostaju zasebne cjeline što se, osim u sastavu stanovništva, izgledu i funkciji prostora, očitovale i u njihovu zasebnom nazivlju. U dokumentima 15. stoljeća pojam *civitas vetus* rijetko se spominje, a prostor jezgre i dalje je bio izjednačen s pojmom *civitas* odnosno *Tragurio*. Razlike ostaju prisutne i kod određivanja stanovništva - oni iz Novoga grada u cijelom se 15. stoljeću označavaju kao *cives* ili *habitor de Civitate Nova*, bez obzira jesu li imali kuću u jezgri.

Tek se nakon izgradnje Kaštela i ove nove kule srušio zid koji je odvajao grad od Prigrada.⁸⁷ Loredano je, naime, osvojivši grad 1420., zapovjedio potpuno rušenje zida koji je dijelio Prigrade od jezgre, zbog sigurnosti kule koja je bila pretvorena u Kaštel.⁸⁸ Arheološka su istraživanja potvrdila pravac zida između stare gradske jezgre i nekadašnjeg Prigrada (dugačkog oko 140 m).⁸⁹ Rušenje tog zida provedeno je tek nakon što se "kula kod veriga" utvrdila zidom. Tako su bili stvoreni uvjeti za jedinstveni sustav obrane u gradu. Objedinjavanjem starog i novoga grada dominantna gradska komunikacija postaje *decumanus* (istok-zapad), koji se od trga protezao prema Kaštelu, za razliku od nekadašnje glavne ulice, koja je kroz glavni trg prolazila u

⁸³ RAUKAR, Komunalna, 97; LANE, Venice, 235.

⁸⁴ BUŽANČIĆ, Renovatio, 109; Krajem 60-tih godina 15. stoljeća počinju prvi osmanski upadi na područje Dalmacije, kad je bilo ugroženo splitsko polje. Koriolan Cipiko opisuje ruševne trogirske bedeme u svom "Azijskom ratu"; Novak, Split, sv. I, 310; K. ČIPIKO, *O Azijskom ratu*, Split, 1977, 171.

⁸⁵ *Simon e concilio Constantiensi reversus anno 1418. totam civitatem suspensam metu belli Veneti, atque sollicitam reperit; jam enim induciae exierant, quas anno 1413. Sigismundus cum Venetis in quinquennium pepigerat. Ante has inducias, dum bellum fervebat, Tragurienses suburbium occidentale, ut Lucius docet, moenibus et propugnaculis munierant, quod deinde Civitas nova appellata est*; FARLATI, *Illyricum*, sv. IV, 397. Prema Luciću, te su godine bila izabrana dva kapetana za obranu, jedan za kulu kod mosta kojim se ide na otok i drugi za veliku kulu Novoga grada, "iz čega saznajemo da je Prigrade već bilo opasano zidom, pa se zato nazvalo Novi grad"; LUČIĆ, *Povijesna*, 908; AHZg, *Ostavština*, knj. 9., f. 90. U oporukama iz 1419. nailazimo na legatue u kojima se ostavljaju sredstva *in opere murorum civitatis nove Tragurij*; DAZd, k. 2, sv. 2., f. 41., 42., 46.-46', 50.

⁸⁶ Slično se događalo i u drugim gradovima koji su postupnim širenjem nekadašnja predgrada inkorporirali u područje grada; M. PRELOG, "Dubrovački statut i izgradnja grada (1272.-1972.)", *Peristil*, 14.-15., 1971.-1972., 81-94, 84.

⁸⁷ KOVAČIĆ, *Fortifikacije*, 125.

⁸⁸ AHZg, *Ostavština*, knj. 10., f. 30.; LUČIĆ, *Povijesna*, 997.

⁸⁹ KOVAČIĆ, *Trogirske*, 112.

smjeru sjever-jug (antički *cardo*).⁹⁰ U duždevu pismu trogirskom knezu iz 1421. obrazlaže se da je zid između Novoga grada i jezgre, tada već srušen, odvajao plemiće od pučana.⁹¹ Venecija je svoju vlast u dalmatinskim gradovima djelomično temeljila i na staleškom antagonizmu, postupno proširujući prava pučana. Na taj je način također ograničila autonomiju komuna, u kojima je dotadašnji nositelj vlasti bio upravo patricijat. Taj je zid, prema riječima dužda, ne samo odvajao dva različita urbana tkiva, nego i dvije socijalno i politički različite grupe. Ideja o potrebi socijalne podjele u gradu naglašavana je u nekim suvremenim traktatima koji su opisivali idealni grad.⁹²

U razdoblju kad se grad borio da dobije sredstva za ubrzanje gradnje bedema, ponovno je 22. svibnja 1443. buknuo požar u Novom gradu. Njime je, prema izvorima, bilo zahvaćeno četrdeset kuća u Novom gradu i osamnaest kuća u jezgri.⁹³ Požar se lako proširio na stari dio grada, jer je tada već bio srušen zid koji ga je nekad razdvajao od Prigrada. Da bi dobio sredstva potrebna za popravak šteta izazvanih požarom, knez Gabrijel Barbarigo zapovjedio je prodaju komunalnih zemljišta kraj solana, koja su do tada služila za pašu.⁹⁴ Solane su na ovom dijelu grada postojale i prije 1420. (sjetimo se da su Mlečani u grad ušli kroz *viam salinarum*). I u kasnijim se dokumentima solane spominju na zapadnoj obali Novoga grada, blizu Kaštela i komunalnih posjeda.⁹⁵ Prostor Novoga grada u 15. se stoljeću sve više definirao kroz aktivnosti koje su se odvijale na njegovim prostorima.

Iako je šteta od požara bila velika, nezgoda je pridonijela da se Novi grad organizira modernije u skladu sa svojim vremenom. Prvenstveno se planirao pravilniji izgled ulica i izgradnja kamenih kuća, a bilo je određeno i da se u Novom gradu izgrade četiri bunara. Kovačnice, koje su najvjerojatnije prouzročile požar, morale su biti premještene iz tkiva Novoga grada. Nove kovačnice bile su izgrađene *extra muros*, na komunalnom zemljištu blizu kule Sv. Marka. Kovačnice su tijekom srednjeg vijeka uvijek smještane izvan grada, ali budući da se grad proširio, one su prije 1443. ponovno bile unutar zidina i preblizu stambenih objekata.⁹⁶ Ova nam naredba potvrđuje postojanje komunalnog zemljišta oko kule Sv. Marka i oko Kaštela. U dukalama iz 1443. bilo je zapovjedeno da se kod javnih zidina ne podigne nijedan objekt, koji ne bi bio udaljen najmanje 40 lakata, a da mjesto *Oprah* (na krajnjem zapadu) mora postati prazno.⁹⁷ Odredbe koje su zabranjivale izgradnju objekata uz gradske bedeme tipične su za srednjovjekovno razdoblje.

Da bi se spriječile neplanirane gradnje nakon požara, ali i zbog veće kontrole prostora oko Kaštela, sve gradnje u Novom gradu morao je posebno odobriti knez. Nakon požara bilo je posebno zabranjeno graditi drvene kuće od Sv. Dominika do Sv. Marije (koja se od tog razdoblja

⁹⁰ BUŽANČIĆ, *Renovatio*, 113.

⁹¹ ZKZ, Rukopisi, MS. 305., f. 2.-6.

⁹² S. ZIMMERMAN - R. F. E. WEISSMAN, "Urban life in the Renaissance", *Social Stratification in Renaissance Urban Planning*, ured. J. S. Ackerman - M. N. Rosenfeld, Newark, 1989., 21-50.

⁹³ "Notae Johannis Lucii" (dalje: Notae), ured. F. RAČKI, *Starine JAZU*, 13., 1881., 211.-268., 268.

⁹⁴ ANDREIS, *Povijest*, 175.

⁹⁵ DAZd, k. 67., sv. 3., f. 108'. Prodaja solana uz povlasticu ponovnog otkupa, spominje se u Trogiru 1420; AHZg, *Ostavština*, knj. 9., f. 98-102; ANDREIS, *Povijest*, 175.-176. Venecija je većinu prihoda u dalmatinskim gradovima izvlačila od soli. Monopolizirajući ovu djelatnost, utjecala je na razvoj solana i posjedništvo nad njima. Mletačke gospodarske odredbe u Dalmaciji bile su jedinstvene u svim gradovima, a odnosile su se na carinske odredbe, zabrane uvoza i izvoza neke robe, obvezatni otkup druge; T. RAUKAR, *Zadar u 15. stoljeću. Ekonomski razvoj i društveni odnosi*, Zagreb, 1977., 206.; ZKZ, Rukopisi, MS. 305., f. 9. Za Trogir i Šibenik Francesco Foscarei donosi odredbe o prodaji soli 8. lipnja 1423.; J. KOLANOVIĆ, *Šibenik u kasnom srednjem vijeku*, Zagreb, 1995., 193.

⁹⁶ DAZd, k. 67., sv. 3., f. 12.

⁹⁷ *Ibidem*.

nazivala „od Karmena“), dakle na potezu prema starom gradu.⁹⁸ Ova je odredba pridonijela i estetskom uređenju istočne fasade novoga grada. Ovdje se u 15. stoljeću gradi i crkva bratovštine Svih Svetih.⁹⁹ Požar u Novom gradu omogućio je pravilniju izgradnju gradskih blokova i novih (kamenih) objekata. Pravilni raspored Novoga grada naglašavao je i njegovu urbanu posebnost, iako je zid prema starom gradu srušen. Ovdje se u 15. stoljeću spominju i trgovi kao središta okupljanja ovog dijela grada (trg Sv. Marije od Karmena, trg Sv. Mihovila, trg ispred Sv. Dominika). Primjerice, jedna je parnica od 18. siječnja 1438. locirana *in civitate nova in plathea versus ecclesiae sancti Michaelis*.¹⁰⁰

Nestabilno stanje urbaniziranosti Novoga grada izazvano je djelomično komunalnom zamjenom privatnih zemljišta za izgradnju Kaštela ili kontrolu prostora oko njega. Želja Venecije da nadzire gradski prostor uzrokovala je često promjene vlasništva. U Trogiru nova komunalna vlast kupuje ili zamjenjuje privatne nekretnine na prostoru blizu utvrda. Postojeći objekti često su, prešavši u komunalno vlasništvo, bili rušeni ili su promijenili funkciju.¹⁰¹ Primjerice, godine 1438. knez je zapovjedio prisilnu zamjenu parcele s Petromilom, kćeri Nikole Perdušića. Naime, oduzeta joj je parcela koja se nalazila *in civitate nova apud castrum Tragurij*, uz objašnjenje da je to potrebno *pro securitate castris*. Petromila je u zamjenu dobila parcelu iste veličine (8 x 6 lakata), također u Novom gradu.¹⁰² I samostan Sv. Ivana Krstitelja bio je prisiljen dati komuni jednu parcelu s kulom, koja se nalazila blizu vrata Novoga grada nasuprot crkve Sv. Dominika u Novom gradu.¹⁰³ Ta se parcela (8 x 7 lakata) već nalazila okružena drugim komunalnim posjedima s južne i zapadne strane, a na istoku poluruševnim zidom jezgre.¹⁰⁴ Godine 1424. u Trogiru se, kao i u drugim dalmatinskim gradovima, uvode standardizirane mletačke mjere u mjerenju parcela i objekata, a one su bile istaknute u komunalnoj kancelariji. Pri dnu fasade trogirске krstionice do danas je sačuvan uklesani istokračni trokut koji sadrži i prikazuje standardne jedinice mjera u 15. stoljeću (pedalj, stopa, lakat, korak).¹⁰⁵ Većina je dalmatinskih gradova imala na javnom mjestu označene uzorke mjera za duljinu.¹⁰⁶

Privatni posjed u Trogiru ipak je bio donekle zaštićen. Gradeci Kaštel, gradska je vlast donijela odluku da, za privatne zemlje građana, zauzete pri izgradnji, dade imovinu jednake vrijednosti.¹⁰⁷ U odredbi od 20. studenog 1420. dužd je zabranio vojnicima da prisvoje kuće koje su iznajmljivali.¹⁰⁸ Dužd je obećao da će Venecija biti naklonjena Trogiru, ako Trogirani budu vjerni i lojalni novome gospodaru.¹⁰⁹ Mlečani su potvrdili stare posjedovne odnose u gradu: svi plemići i pučani, svjetovne i crkvene osobe, mogli su ostati na položaju na kojem su bili prije

⁹⁸ V. CELIO-CEGA, *La chiesa di Traù*, Split, 1885., 59.

⁹⁹ I. Babić, „Renesansni lučni prozori i općinska palača u Trogiru“, *Adrias*, 1., 1987., 198.-203.

¹⁰⁰ DAZd, k. 67., sv. 3., f. 10'.

¹⁰¹ DAZd, k. 67., sv.1., f. 65'.

¹⁰² DAZd, k. 67., sv. 2., f. 216'; sv. 3., f. 10', 108'.

¹⁰³ *...iuxta portam dicte civitatis nove per quam exitur marinam, que est per oppositus ecclesie sancti Dominici...*; DAZd, k. 67., sv. 5., f. 177'.

¹⁰⁴ Samo sa sjeverne strane nalazila se parcela nuncija Luke iz Šibenika; ibidem.

¹⁰⁵ ST, R. I., 121, 126; R. IVANČEVIĆ, „Mjerni trokut na trogirskoj krstionici“, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 34., 1994., 111.-120.

¹⁰⁶ V. MULJAČIĆ, „Mjere i mjerenja u Dubrovačkoj Republici“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, 29., 1991, 246.; I. PETRICIOLI, *Umjetnička obrada drveta u Zadru*, Zagreb, 1972., 77; M. ZANINOVIĆ-RUMORA, „Zadarske mjere za dužinu kroz stoljeća“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 34. (1992.), 109.-121; SS, R. 33.; ZS, L. III., c. 144.

¹⁰⁷ ANDREIS, *Povijest*, 162.

¹⁰⁸ ZKZ, Rukopisi, MS. 305., f. 4, 6'.

¹⁰⁹ Listine, sv. VIII., 34., 60., 103.-104. Usporedi: Zlatna, 165.

1420. i nesmetano uživati svoje pokretne i nekretnine. Ta je odredba ipak isključivala protivnike mletačke vlasti.¹¹⁰ Mletačka je vlada 1. kolovoza 1420. odlučila o upravi dohodaka bivših protivnika, među kojima su bili i prognani biskup i nekadašnji gradski knez Mikacij Vitturi.¹¹¹ Mikaciju je bilo oduzeto 18 zemalja u trogirskom distriktu (389 vretena) i više nekretnina u gradu, sve u vrijednosti 3567 dukata.¹¹² Sačuvan je popis tih nekretnina, koji dokazuje veličinu posjeda u gradu koji je Vitturi imao u prije konfiskacije.¹¹³ Osim obiteljske kuće roda Vitturi (*domus magna*) Mikacij je u gradu posjedovao više kuća, od kojih se jedna spominje južno od Sv. Lovre, druga blizu crkve Sv. Stjepana (!), treća, koju je davao u najam, negdje u gradu, te četvrta na dva kata s konobom blizu njegove kule (nije jasno gdje se nalazila). Blizu hospitala Sv. Duha, prema crkvi Sv. Petra, Mikacij je posjedovao osam parcela s objektima.¹¹⁴ Također, u njegovu je posjedu bila *canipa* u kojoj je stanovao poznati trogirski notar Jakov de Viviano (knjiga oporuka), blizu gradskih zidina, te *canipa*, u blizini katedrale.¹¹⁵ Knez Trogira Šimun Detrik odlučio je 16. listopada 1421. da će sva konfiscirana imanja, parcele i objekti pripasti komuni, koja će ih moći iznajmljivati.¹¹⁶ Sačuvani su popisi i drugih imanja prognanika, koja su bila zaplijenjena od komunalnih vlasti.¹¹⁷ Tako se 1428. spominje zapljena imanja obitelji Quarco, te njihova prodaja 1429.¹¹⁸ Trogirski je biskup, također kao protivnik mletačke vlasti 1420., bio protjeran kao izdajica i njegova su imanja oduzeta.¹¹⁹ Donesene su i nove odredbe o konfisciranju imovine izdajica, ubojica itd.¹²⁰

Gradske kule postupno su prelazile u vlast države.¹²¹ Već krajem 14. stoljeća neke privatne kule (primjerice hvarskog biskupa Stjepana Cege) prešle su u vlasništvo grada. Djelomično je to bila posljedica razvoja komunalnih institucija, kada privatne kule gube svoju prijašnju ulogu zaštite unutar grada.¹²² Nakon 1420. određuje se kontrola nad gradskim kulama.¹²³ Dana 9. srpnja 1420. Petar Loredano izdao je odredbu prema kojoj su svi podanici dužda i dalje smjeli držati svoje posjede, ali se pod tim nisu podrazumijevale "neke kule ili velike kuće" u gradu, koje su trebale biti na raspolaganju vladi za njezine potrebe (ova se odredba odnosi na

¹¹⁰ Listine, sv. VIII., 30., 72., 94.

¹¹¹ Listine, sv. VIII., 33.-34.

¹¹² AHZg, Ostavština, knj. 10., f. 42. (*Dne 18 Martij 1428. Domus et possessiones Micacij vendite Gregorio Sclavo. Infrascripta sunt possessiones, domu et orti olim Michatij Victuri vendite per nostram I. d.d.*)

¹¹³ AHZg, Ostavština, knj. 10., f. 22.

¹¹⁴ *Item octo loca posita in Civitate Traguriensi post ecclesiam sancti Petri cum editiis specialium personarum;* AHZg, Ostavština, knj. 10., f. 42.

¹¹⁵ U dokumentu iz 20. veljače 1435. spominje se u gradu nekadašnji posjed udovice Mikacija, Katarine, tada već općinsko vlasništvo; DAZd, k. 67., sv. 1.; f. 1.; AHZg, Ostavština, knj. 9., f. 102.-103.

¹¹⁶ AHZg, Ostavština, knj. 10., f. 22. (*Dne 16. octobris 1421 Declaratio Comiti quod domum confiscata stet in comunij.*)

¹¹⁷ Popis prodanih imanja prognanika 1428. godine: AHZg, Ostavština, knj. 10., f. 40.-42; Zakupnik imanja prognanih u Trogiru, 1428. godine: AHZg, Ostavština, knj. 10., f. 39.

¹¹⁸ Zapljena imanja obitelji Quarco 1428. godine: AHZg, Ostavština, knj. 10., f. 37.-39. Prodaja istih imanja 1429. godine: AHZg, Ostavština, knj. 10., f. 42.-45.

¹¹⁹ ST, R. II., c. 1.

¹²⁰ ZKZ, Rukopisi, MS. 305., f. 18.

¹²¹ Često se zabranjuje njihova prodaja i rušenje, što pokazuje njihovo veliko značenje; ST, R. I., c. 106.; G. NOVAK, "Gradski bedemi, javne zgrade i ulice u srednjovjekovnom Splitu", *Starohrvatska prosvjeta*, sv. III./1. (1949.), 103.-114., 112.

¹²² M. ANČIĆ, "Ser Ciprijan Zaninov. Rod i karijera jednog splitskog patricija druge polovice 14. stoljeća", *Rad HAZU u Zadru*, sv. 39. (1997), 37.-80.

¹²³ ZKZ, Rukopisi, MS. 305., f. 6'.

Trogir, Split i Šibenik).¹²⁴ Primjerice, palača Lučić bila je blizu gradskih bedema, ali okrenuta pročeljem prema sjeveru, odnosno prema gradu, i nije zbog sigurnosnih razloga imala otvore na kuli i gradskim zidinama.¹²⁵ Kulu Cega hvarski je biskup 1380. prodao komuni, ali ona je, prema Lučiću, prije 1420. opet došla u privatni posjed.¹²⁶ Nakon bombardiranja 1420. kulu popravljaju i pregrađuju pripadnici obitelji Cega, koji su imali nekretnine u blizini.¹²⁷ Budući da su Cege popravili tu kulu, stekli su pravo stanovati u njoj, bez obzira što su mletačke vlasti imale pod kontrolom sve gradske kule.¹²⁸ Kasnije kula Cega ipak prelazi u posjed samostana Sv. Nikole.¹²⁹ U tom razdoblju prestaje izgradnja kula uz gradske bedeme i kuća-kula unutar grada. To je svakako pokazatelj političkih i društvenih promjena u gradu. Nakon što se u 15. stoljeću unutrašnja politička situacija stabilizirala, trogirski rodovi nisu više funkcionirali klan-ski, niti su se utvrđivali.

Promjene se događaju i na glavnom trgu. Plansko oblikovanje trga kao središta vlasti počinje već u 13. stoljeću. Tada se počinje razvijati u skladu s novim "komunalnim urbanizmom".¹³⁰ Građevine koje su bile središta gradskih institucija (prvenstveno komunalna palača i lođa), predstavljale su važne točke u gradskoj strukturi kao simboli moći. Do kraja 13. stoljeća najvažnije svjetovne i crkvene zgrade smještene su na istom mjestu: crkvene tradicionalno, a komunalne naviještajući nove javne funkcije glavnoga trga.¹³¹ Međutim, trg je tijekom cijelog srednjeg vijeka zadržao svoju javnu ulogu, kao dominantan prostor oko kojeg su se koncentrirale centralne gradske funkcije određene javnim sadržajima i objektima. Nakon 1420. godine isticao je nove političke vrijednosti. Oblikovanje trga s političkom svrhom potaknulo je pregradnju komunalnih objekata. Spomenuli smo popravke na palači i nakon oštećenja 1420., a ta se zgrada ponovno pregrađuje u idućim stoljećima.¹³² Dokumenti 15. stoljeća spominju neke prostorije trogirске komunalne palače.¹³³ Komunalne palače imale su osobito važnu ulogu u oblikovanju gradskoga trga. One su predstavljale politički identitet grada i njihov je izgled bio povezan s komunalnom politikom.¹³⁴ Mlečani su u gradovima osiguravali dostojne rezidencije za svoje predstavnike. Izgled komunalne palače predstavljao je dobru i organiziranu vladu kao i podaništvo Republici.¹³⁵ I knez je 1426. stanovao u kući na trgu.¹³⁶

¹²⁴ LUČIĆ, Povijesna, 929.

¹²⁵ LUČIĆ, Povijesna, 987.

¹²⁶ LUCIO, Memorie, 449.

¹²⁷ Godine 1421. u ovom se dijelu grada spominju kuća Nikole Stjepanovog i dva dvora Andrije Josipovog Cega; DAZD, k. 67, sv. 1., f. 2.

¹²⁸ LUČIĆ, Povijesna, 984.; DAZD, k. 67, sv. 1., f. 2'-3; sv. 3., 3', 6, 8.

¹²⁹ AHZg, Ostavština, knj. 10., f. 6-8. (*17. Junij 1421. Controversia de turri locata et destructa a lapidibus bombardum ...*).

¹³⁰ V. FRANCHETTI PARDO, *Storia dell'urbanistica. Dal Trecento al Quattrocento*, Roma-Bari, 1994., 25.

¹³¹ I. BENOVSKY, "Trogirski trg u kasnom srednjem vijeku", u: *Povijesni prilozi*, 16., 1997., 11.-33.

¹³² Četiri nova prozora na prvom katu ugradio je nešto kasnije poznati kamenoklesar s Brača, Trifun Bokanić. Na fasadi trogirске komunalne palače stoji natpis koji opisuje temeljitu obnovu 1608. godine. Tada na mjesto stare palače sa kraja 13. stoljeća dolazi nova renesansno-maniristička zgrada; BABIĆ, *Renesansni*, 75, 169. Današnja općinska palača ponovno je sagrađena 1890.; C. FISKOVIĆ, "Trifun Bokanić na Hvaru", *Peristil*, 16-17., 1974., 56-60.

¹³³ Prostorije unutar komunalne palače spominju se u mnogim dokumentima; DAZD, k. 1., sv. 13., f. 15'; k. 67., 1., f. 4, 40, 58, 59', 74'; sv. 2., f. 11', 23, 45, 52', 231; sv. 3., f. 9, 29, 48', 51', 52', 136', 143', 150, 168, 174; DAZD, k. 66., sv. 27., f. 4, 5, 9-9', 11'; DAZD, Viviano, f. 35', 55'-56, 59-59', 62'-63, 64, 64'.

¹³⁴ C. CUNNINGHAM, "For the Honour and Beauty of the city: the Design of Town Halls", *Siena, Florence and Padua: Art, Society and Religion 1280-1400*, II, New Haven-London, 1995., 29-55., 31.

¹³⁵ Z. JANEKOVIĆ-RÖMER, *Okvir slobode. Dubrovačka vlastela između srednjovjekovlja i humanizma*, Zagreb-Dubrovnik, 1999., 381.

¹³⁶ AHZg, Ostavština, knj. 10., f. 37.

Godine 1420. na ugaonom stupu (velike) gradske lođe uklesan je grb generala Petra Loredana, koji je podsjećao na mletačku pobjedu nad gradom.¹³⁷ U gradskom prostoru mijenja se sustav vizualnih znakova pojavom grbova mletačkih duždeva i generala, a ponajviše mletačkog simbola, lava Sv. Marka - njegova je pojava puno je raširenija nego znakovi političke vlasti u predmletačkom razdoblju. Mletački lav svjedoči i o integriranom prostoru Mletačke Dalmacije jer se pojavljuje kao element centralne vlasti u svim dalmatinskim gradovima pod mletačkom vlašću.¹³⁸ Nakon 1420. na glavnom se trogirskom trgu, kao i na trgovima ostalih dalmatinskih gradova pod mletačkom vlašću, vijorila zastava s mletačkim lavom.¹³⁹ Zastavni stup "Sv. Marka" stajao je na mjestu stupa sramote (*stendardum Sancti Marci*).¹⁴⁰ Ovdje se u dokumentima i dalje spominje tzv. *placha rotunda*, gdje su se ljudi zaklinjali na Sv. Evandjelja.¹⁴¹ I u drugim dalmatinskim gradovima stupovi sramote često su služili i kao zastavni stupovi.¹⁴² Trogirski trg proširen je i popločen 1435. o trošku vlasnika susjednih zgrada te katedrale (odnosno biskupa) s uplatom od 100 libri i 15 solida. Grad je od dužda zatražio i izgradnju fontane "za ukras glavnog trga i korist grada".¹⁴³ Za "fabriku" fontane traženo je 150 dukata (*fabrica unius cisterna super plathea comunis Tragurij*), ali dužd je 1436. odgodio gradnju, jer je prioritet imala izgradnja gradskih fortifikacija.¹⁴⁴ Nažalost, fontana na trgu nije nikada izgrađena.¹⁴⁵

Izgradnja reprezentativnih renesansnih palača u Trogiru, a osobito oblikovanje prostora gradskog trga, jasno ocrtavaju stupanj kulture stanovanja u tom razdoblju. Ipak, radovi na fortifikacijama bili su najvažnija i najveća investicija. Projekt obnove srednjovjekovnog trga započeo je nakon što je završila obnova i izgradnja prioritetnih građevina, osobito fortifikacija. Primjerice, cijena gradnje kapele Sv. Ivana iznosila je 2300 dukata, gradnja je trajala petnaest godina; popravak dijela zida 1490. koštao je 2000 dukata i morao je biti dovršen u vrlo kratkom vremenu.¹⁴⁶ Gradski su bedemi bili prioritet zbog opasnosti, ali u njih su se ulagala znatna sredstva tijekom duljeg razdoblja.

Uredjenje trogirskog trga svakako pokazuje visoku arhitektonsku zrelost u 15. stoljeću (osobito u drugoj polovici stoljeća). Iako je trogirski patricijat bio na čelu otpora mletačkoj vladavini, prilike se tijekom 15. stoljeća mijenjaju te se razvija postupna prilagodba novim okolnostima.¹⁴⁷ Prostor oko glavnog trga bio je kontinuirano privlačno mjesto za reprezentativne palače najmoćnijih obitelji.¹⁴⁸ Primjerice, obitelj Cippiko sudjelovala je u sustavu mletačke vlasti i time ojačala svoj položaj u društvu: bili su tipična soprakomitska obitelj

¹³⁷ J. STOŠIĆ, "Trogirska katedrala i njezin zapadni portal", *Per Radouanum 1240-1990*, Trogir, 1990., 67-91, 70.

¹³⁸ NOVAK, *Povijest*, sv. II., 203.

¹³⁹ *Ibidem*, 443.

¹⁴⁰ ... *Actum Tragurii in plathea comunis prope stendardum...*; DAZd, k. 67., sv. 3., f. 10, 153'.

¹⁴¹ ...*Actum Tragurij in plathea prope stendardum sancti Marci ... in forma iuris, iuravit ad sancta Dei Evangelia...*; DAZd, k. 67., sv. 1., f. 229'; sv. 3., f. 176. Dokument iz 1435. godine spominje da se jedno suđenje održava *in plathea comunis apud plancham*; DAZd, k. 67., sv. 1., f. 65'.

¹⁴² Primjerice, pred kneževom palačom u Splitu stajao je kameni stup s grbom Sv. Marka i mletačkom zastavom; C. FISKOVIĆ, "Najstariji kameni grbovi Splita", *Vjesnik hrvatskog arheološkog društva*, sv. 17. (1936.), 183-194, 183. Spominju se stupovi u Omišu, Kaštel Starome, Korčuli i Hvaru; L. BERITIĆ, "Berlina", *Dubrovački vjesnik*, br. 314. (5. X. 1956.), 3.

¹⁴³ Zapisano u knjizi operarija Stjepana Petra Cege; ANDREIS, *Povijest*, 171, 269.

¹⁴⁴ ZKZ, *Rukopisi*, f. 27.

¹⁴⁵ BUŽANČIĆ, *Renovatio*, 131-139; ANDREIS, *Povijest*, 269.

¹⁴⁶ BUŽANČIĆ, *Renovatio*, 109.

¹⁴⁷ Sličan proces možemo pratiti i u drugim dalmatinskim gradovima pod Venecijom; RAUKAR, *Komunalna*, 85-86.

¹⁴⁸ PIPLOVIĆ, *Graditeljstvo*, 123.

Mletačke Dalmacije.¹⁴⁹ Članovi ove obitelji imali su važnu ulogu i u humanističkom planiranju i ostvarivanju izgleda idealnoga gradskog središta ("velika" i "mala palača Cipiko" na trgu).

Mletačka kontrola nad gradskim prostorom bila je naglašena nakon 1420. godine, što se odrazilo na političkom, funkcionalnom i arhitektonsko-stilskom polju. Naime, od 1420. godine Trogir je, kao i druge dalmatinske komune, postao sastavnim dijelom mletačkih prekomorskih posjeda. Utjecaj Venecije na urbanistički razvoj dalmatinskih gradova očituje se u elementima prostorne organizacije u komunama i gospodarsko-topografskim odrednicama.¹⁵⁰ Ograničavanje gradske autonomije nakon 1420. bilo je nužno zbog uklapanja grada u centralizirani državni sustav. Ipak, Trogir je, kao i ostali dalmatinski gradovi zadržao lokalne značajke prilagođujući se novom sustavu.

The urban development of Trogir during the initial period of the Venetian rule (1420-1450)

The article discusses changes in the urban development of Trogir during the first several decades of the Venetian rule in the 15th century. Arrival of the Venetian administration meant that Trogir became part of the centralized and organized state, although the Venetian Republic was not a single entity from the geopolitical and geographical point of view. Trogir kept some particular qualities of its urban development, but it also changed in accordance with the strategical and economic interests of the Venetia. The newly constructed castle, a military outpost, was identical to castles which were built in other parts of the Republic. The town's urban characteristics underwent the biggest change in connection with the erection of fortifications, especially the new part of town, nearest to the castle. Locations near the fortifications underwent changes in ownership of real property, which affected urban development during the later period.

---

¹⁴⁹ Izbor za soprakomita (zapovjednika općinske galije) držao se posebnom privilegijom. Izbor se vršio u trogirskom vijeću ali prema uputama mletačke vlade; T. RAUKAR, "Komunalna društva u Dalmaciji u 15. st. i prvoj polovini 16. stoljeća", *Historijski zbornik*, 35., 1982., 43.-118., 89.

¹⁵⁰ RAUKAR, *Komunalna*, 54., 96.; ŠUNJIĆ, *Dalmacija*, 97.-167.